

МАЪНАВИЙ ЮКСАЛИШ ВА АХЛОҚИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ТАСАВВУФДАГИ ТАЛҚИНИ

Лутфилло Ахатов

Чирчиқ давлат педагогика институти

АННОТАЦИЯ

Жамиятдаги “обрупарастлик васвасаси”нинг моҳияти ва қарама-қарши дунёқарашлар шаклланишлиги ҳақида сўз боради. Илм орқали юксак маънавий маррага эга бўлиш мумкин. Ахлоқий қарашлар ва кадриятлар орқали жамиятдаги тубанликка қарши курашиш мумкин. Тасаввуф ва унинг моҳияти, илмга бўлган қизиқиш ва юксак маърифатга сазовор бўлиш учун “Дунёда илмдан бошқа нажот йўқ...”лиги ҳақидаги қарашлар таҳлили берилган.

Калит сўз: Маънавият, ахлоқ, тасаввуф, инсон, илм, илмий мерос, жамият, давлат, Баҳористон, Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, Абдурахмон Жомий.

КИРИШ

Бугунги дунёнинг пиллапоясидаги зиддиятлар ва уларнинг оқибатини таҳлил қилмасдан, маънавия ва маънавий юксалиш ҳақида сўз юритишимиз мантиксиз кўринади. Зеро, Бир нарсани суриштириб, тагига етмоқчи бўлсак, аслидан келамиз: асли нима эди? Асли қандай эди? Ва ҳоказо.

Демакки, биз маънавий юксалиш ҳақида гапирганимизда унинг “Асл”ни нима ташкил этишлиги ва бу “Асл”лик қандай шаклланишлиги ҳамда унга қарши бўлган “бузғунчи ғоялар”ни қандай бартараф этиш кераклиги ҳақида ўзимизнинг мустақил фикримиз бўлсагина “Асл маънавият ва маънавий юксалиш ривожи” ҳақида фикр юрита оламиз.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ҳозирги даврда буюк мутафаккирлар ижодини ўрганиш масаласини фалсафий – ирфоний, илмий нуқтаи назардан тадқиқ этиш улкан назарий ва ҳам амалий аҳамиятга молик масалардан ҳисобланади. Чунончи, “Бизнинг ўз олдимизга қўйган мақсадимиз эса, бундай улуғ зотларнинг ҳаёт йўли ва қолдирган меросини тўлиқ тасвирлаш эмас, балки, уларнинг энг буюк намояндалари тимсолида маърифат, илм – у фан, маданият, дин каби соҳаларнинг барчасини ўзида уйғунлаштирган халқимизнинг маънавий олами нақадар бой ранг – баранг

эканини исботлаб беришдан иборатдир”, деб таъкидлаган эди Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти Ислом Абдуғаниевич. Мамлакатимизнинг бугунги салоҳияти, эртанги куни ва шу билан бирга фуқаролик жамиятини шакллантириш ва мустаҳкамлаш учун айнан шундай мутафаккир – алломаларимизнинг меросини, ундаги маънавий саводхонлик мезонлари билан бирга толерантлик ғояларини шакллантириб боришлигимиз зарур. Бутун дунёни “дастаксиз тур”га кўтаришга ўриниб турган бугунги “жун тўқимачилар дастгоҳи”нинг маҳсули сифатида турли ёт ғоялар атрофини безашга ўринишлар ҳеч биримизга сир эмас албатта. Бундай таҳликали ва сермашаққат давр талабларини бажаришга бел боғлаган ҳар биримизнинг ўз олдимизга қўйган мақсад ва муддаоларимиз мавжуд. бизнинг асл мақсадимиз эса худди ана шундай бемазагарчиликларга чек қўйишга ўз ҳиссамизни қўшиш. Камтарона ўринишларимиз самараси улароқ ўтмишда ўтган алломаларимиз илмий меросини шунчаки “дастакка нақш солиш” каби эмас, балки, бундай илмий меросларнинг туб моҳиятини таҳлил қилиб, ёш авлодга маънавий озуқа сифатида маърифат ўргатиш вазифасини танладек! Зеро, маънавий юксалишжараёнида улуғ мутафаккир зотларнинг илмий меросини таҳлил этмасдан туриб жамият тараққиётини таъминлаш душвор масала эканлигини ҳамиша долзарб бўлиб қолаверади. Бугун дунё ҳамжамияти бирлашиб бутун “Бир макон – бир йўл” атрофида ўз мақсад ва муддаоларини минтақаларо тинчликни таъминлаш, диний бағрикенглик тенденциясини шакллантириш каби муҳим масалалар атрофига йиғилар экан, айнан маънавий саводхонлик ва маърифат масаласини ҳам муҳим эканлигини атрофлича муҳокама қилмасдан қўймайдилар. Бугунги шиддат билан ўтиб бораётган глобал шароитда турли қарама – қаршилиқлар, маънавий ва ахлоқий қадриятларга зид ҳолда турли кўринишдаги таҳдидлар, миллатлараро зиддиятлар, турли “диний тортишувлар”, минтақавий можаролар ва нифоқлар кучайиб бораётган бир даврни бошимиздан ўтказмоқдамиз. Айни вақтда бундай “таҳликаларга бой замон”да яшар эканмиз ҳеч биримиз, ҳеч қачон бефарқ ва лоқайд бўлишга ҳаққимиз ва вақтимиз ҳам йўқ албатта. Бугунги “Жаҳолат гирдобиди ғарқ бўлиб турган манзаралар”ни маърифат зиёси орқали, мутафаккирларимизнинг фалсафий – ирфоний меросларини чуқурроқ ўрганиш, бир сўз билан айтганда соф диний маърифат билан бартараф этмоғимиз мукин.

Мутафаккир меросида, жумладан, Жомийнинг “Баҳористон” асарида “Инсон омили”га таъриф берар экан, инсон камолотининг кўплаб мезонларини бирма-бир ёритишга ўринади ва маълум маънода ёритиб берганлигини ҳам кўришимиз

мумкин. Шунингдек, Жомий “Инсон омили”ни гавдалантирар экан, инсонни шахс сифатида улғайтриш – тарбиялашда моддий омиллар билан бирга маънавий омилларнинг роли ҳам беқиёс эканлигини алоҳида таъкидлаган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Жомий асарларида “Инсон омили”га қаратилган эътибор ва унинг тарбиясига оид маънавий-ахлоқий сифатлар ҳар томонлама асосланган ҳолда баён этилган бўлиб, бугунги мамлакатимизнинг бош муддаоси бўлмиш “Комил инсон” тарбиясини амалга ошириш учун катта аҳамият касб этишлиги шубҳасиз.

Мавлоно Жомий ўзининг машҳур “Силсилатуззаҳаб” (“Олтин тизмалар”) номли достонидаги бобларга эътибор берадиган бўлсак, “Севимли азиз фарзандимга насиҳат” бобининг ўзида, бугунги куннинг муҳим “зарурият”ларидан ҳисобланмиш тарбия – таълим масаласида, аввало биринчидан ҳар бир ёш таълим олиши зарурлиги, сабаби инсон умри жуда қисқа бўлиб, ушбу умрни беҳуда ўтказмаслигини, аммо билим олгандан сўнг унга амал қилишлигини алоҳида таъкидлайди ва амалга тадбиқ қилинмаган таълим ҳам беҳуда эканлигини уқтириб ўтаганлиги ҳар биримизга ўрناк албатта. Шунингдек “Силсилатуззаҳаб” (“Олтин тизмалар”) номли достонидаги “Насиҳат” бобида эса умр ҳақида алоҳида ҳикматлар мавжуд бўлиб, бу умрни таҳлил қилиш ва ёшлик қадрига етишлик, жамиятга манфаат келтиришлик, яхшиликка эзгулик билан жавоб қайтаришлик, доимо дўстларга меҳрибон ва садоқатли дўст бўлишлик, хасис – бахиллик эллатидан ҳазар қилишлик ва хасис – бахилликнинг акси бўлмиш сахий – қалби поклик билан эҳсон томон ҳаракатда бўлишлик, инсон китобга ошно бўлишлик ва доимо уни миннатсиз устоз билишлик, маърифатга доимий муштоқ – ошно бўлишлик билан бирга, ҳаёт фаолияти давомида такаббурлик ва манманликдан сақланишлик, мунофиққа хос фазилатлардан чиқинишлик, доимо ваъдага вафо қилишлик, “Силсилат уз-заҳаб” (“Олтин тизмалар”) достони орқали мулойимликни касб тутиб донолар насиҳатидан баҳраманд бўлишни моҳирона шакиллантирганлигини кўрамиз. Эътибор берадиган бўлсак, Жомий талқинидаги панд – насиҳатлар кўпроқ Ислом ва унинг маърифатпарвар ғоялари асосида шакиллантирилган.

ХУЛОСА

Зеро, мусулмонларнинг диний билимлари ортиши билан ихтилофлар камайиб бораётгани ҳар биримизга кундек

равшан. Бугунги кунга келиб, кишилар турли тоифа, фирка ва ҳизбларнинг фарқига борадиган, улардан эҳтиёт бўладиган савияга эга бўлдилар. Бу хайрли жараённинг бошланганига шукр қилишимиз ва унинг илдамлаб бориши учун астойдил интилишимиз лозим. Маънавий юксалишлар ва ахлоқий қарашларнинг шаклланиши мукаммал йўлнинг шаклланишида намоён бўлади. Мукаммал йўл кимнингдир “манфаати”га хизмачи эмас, балки, инсониятнинг ҳаммасига тўғри йўл кўрсатувчи маёғ саналади.

REFERENCES

1. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т: Маънавият, 2008 й.
2. Комилов Н. Тафаккур карвонлари (Шарқу Фарбнинг цивилизациявий алоқалари). – Т: “Sharq”, 2011й.
3. Комилов Н. Тасаввуф. – Т: “Movarounnahr” – “O’zbekiston” 2009й.
4. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Тасаввуф ҳақида тасаввур. – Т: “Nilol - nashr”, 2016й.
5. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Мукаммал саодат йўли. – Т: “Nilol - nashr”, 2014й.
6. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф Ихтилофлар: сабаблар ечимлар. – Т: “Nilol - nashr”, 2016 й.
7. Ўткир Ҳошимов. Дунёнинг ишлари. – Т: “O’qituvchi”, 2017 й.
8. Мирзо Абдулқодир Бедил. Комане ва Мудан. – Т: ЎзССР., 1960 й.
9. Madalimov, T., Akhatov, L., Haytmetov, R., & Ibrohimov, F. (2020). A Symbol of Tolerance and Friendship in Jamiy's Work "Bahoriston". *International Journal of Current Science Research and Review*, 1(1), 29-32.
10. Madalimov, T., Khaytmetov, R., & Akhatov, L. (2020). THE PROBLEM OF TOLERANCE IN ORIENTAL PHILOSOPHY. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(7), 130-133.
11. Madalimov, T., Khaytmetov, R., & Akhatov, L. (2020). the PROBLEM of HUMAN PSYCHOLOGICAL CRISES in the VIEWS of EMIL DURKHEIM. *НАУКА ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛЬТУРА*, 50(6), 50-57.
12. Haytmetov, R., Akhatov, L., & Madalimov, T. (2020). Капитализм ва инсон психологияси. *Педагогика ва психологияда инновациялар*, 2(1), 53-61.
13. Haytmetov, R., Madalimov, T., & Akhatov, L. (2020). The spiritual connection of Sufism and Tolerance in the works of Jami. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications*, 1(2), 1-4.
14. Akhatov, Lutfillo, Timur Madalimov, and Raimberdi Haytmetov. "The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in

the Works of Jami." *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications* 2 (2020): 1-4. Web. Apr. 2020.

15. Akhatov, Lutfullo, Timur Madalimov, Raimberdi Xaytmetov, and Farxod Ibrohimov. "A Symbol of Tolerance and Friendship in Jamiy's Work "Bahoriston"." *International Journal of Current Science Research and Review* 3 (2020): 29-32. Web. Apr. 2020.

16. Khaytmetov, R., T. Madalimov, and L. Akhatov. "The Problem of Human Psychological Crises in the Views of Emil Durkheim." *Наука, образование и культура* 6.50 (2020): 50-57. Web.

17. Khaytmetov, R., T. Madalimov, and L. Akhatov. "The Problem of Tolerance in Oriental Philosophy." *Multidisciplinary Peer Reviewed Journal* 6.7 (2020): 130-133. Web.

18. Хайтметов, Раимберди, Тимур Мадалимов, and Лутфулло Ахатов. "Капитализм ва инсон психологияси." *Педагогика ва психологияда инновациялар* 2 (2020): 53-61. Web. Apr. 2020.

